

Marek Smolak

Společne konsekwencje reformy adwokatury japońskiej

Palestra 51/1-2(577-578), 154-161

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ADWOKATURA ZA GRANICĄ

Marek Smolak

SPOŁECZNE KONSEKWENCJE REFORMY ADWOKATURY JAPOŃSKIEJ

1. Ogólna charakterystyka zawodu adwokata (*bengoshi*)¹ w Japonii

Sytuację prawną adwokatury japońskiej regulują dwa podstawowe akty normatywne, a mianowicie Prawo o adwokaturze² oraz Kodeks etyki adwokackiej³. Obydwa wzorowane na regulacjach europejskich, jak i amerykańskich, zawierają dobrze znane adwokatowi polskiemu rozwiązania prawne. Pierwszy z wymienionych aktów reguluje podstawowe uprawnienia i obowiązki zawodowe adwokata, organizację i sposób funkcjonowania samorządu adwokackiego (Japońska Federacja Związków Adwokackich – *The Japan Federation of Bar Associations*), a także postępowanie dyscyplinarne⁴. W Japonii istnieją 52 regionalne związki adwokackie, zaś czynnych zawodowo adwokatów jest 20 240. Regionalne związki adwokackie tworzone są przy każdym sądzie okręgowym (art. 32 prawa o adwokaturze), z wyjątkiem Tokio, w którym funkcjonują trzy regionalne związki adwokackie (art. 89 prawa o adwokaturze)⁵.

Jak wspomniałem, podstawowym aktem regulującym kwestie etyczne wykonywania zawodu adwokata jest kodeks etyki adwokackiej. Kodeks reguluje m.in. takie instytucje jak zasadę dobrej wiary w wykonywaniu czynności zawodowych (art. 4), obowiązek dochodzenia prawdy (art. 7), obowiązek ochrony powagi sądu (art. 3), tajemnicę adwokacką

¹ Termin *bengoshi* składa się z dwóch wyrazów: *bengo*, oznaczającego obronę, oraz *shi*, określający osobę podejmującą się obrony.

² Ustawa: Prawo o adwokaturze (*Practising Attorney Law*) nr 205 z 1949 r., ostatnia nowelizacja 29 maja 2002 r.

³ Kodeks Etyki Adwokackiej (*Code of Ethics for Practising Attorneys*), przyjęty uchwałą Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Japońskiej Federacji Związków Adwokackich w dniu 2 marca 1990 r.

⁴ Wewnętrzna organizacja i struktura Japońskiej Federacji Związków Adwokackich ma charakter wertykalny. Patrz więcej: strona internetowa Federacji: <http://www.nichibenren.org.jp>.

⁵ Pozycja Japońskiej Federacji Związków Adwokackich nie jest tak silna jak np. w Stanach Zjednoczonych, ale Federacja ma duży wpływ na regulacje dotyczące wewnętrznych stosunków korporacyjnych. Dobrym tego przykładem jest omawiany poniżej problem dopuszczenia do rynku usług prawniczych firm zagranicznych.

(art. 20), immunitet adwokacki (art. 2), odmowę udzielenia pomocy prawnej w określonych okolicznościach (art. 25, art. 26, art. 27). Kodeks ustanawia zakaz reklamy usług prawniczych, ale tylko takiej, która mogłaby naruszyć godność zawodu adwokata (art. 10). Kodeks nakłada również na adwokata obowiązek odmówienia wykonywania czynności zawodowych, jeżeli jest on przekonany, iż osiągnięcie sukcesu w sprawie jest niewielkie bądź mało prawdopodobne (art. 22).

Jeśli chodzi o formy organizacyjne, należy podkreślić, iż w ogromnej większości japońscy adwokaci pracują indywidualnie. Nawet wtedy, gdy tworzą kancelarie adwokackie (zatrudniające czasami ponad 100 prawników), to formy te traktuje się raczej jako sposób na ograniczenie wydatków aniżeli rzeczywistą, merytoryczną współpracę. Nie ma również tendencji do tworzenia kancelarii adwokackich specjalizujących się w określonej dziedzinie prawa⁶.

Warto na zakończenie tej krótkiej charakterystyki wspomnieć, iż obok adwokatury istnieją w Japonii inne grupy zawodowe zajmujące się świadczeniem pomocy prawnej. Pierwszą i, dodajmy, najliczniejszą grupę stanowią absolwenci uniwersyteckich szkół prawniczych, zatrudnieni w departamentach prawnych dużych przedsiębiorstw. Ich zadania i kompetencje zazwyczaj pokrywają się z zadaniami wykonywanymi przez polskich radców prawnych, z jednym ważnym wyjątkiem: nie mogą reprezentować przedsiębiorstwa, w którym są zatrudnieni, przed sądem.

Do drugiej grupy należą doradcy z zakresu prawa patentowego i znaków towarowych (*Benrishi*). Osoby te posiadają uprawnienia do reprezentowania klientów przed sądami.

Trzecią grupę stanowią osoby zajmujące się doradztwem podatkowym (*Zeirishi*). Japoński doradca podatkowy może reprezentować klientów jedynie przed organami podatkowymi. Zarówno doradcy patentowi, jak i podatkowi muszą uzyskać licencję na wykonywanie zawodu. W ogromnej ilości przypadków ich praca ma charakter standardowy i rutynowy⁷.

2. Reforma adwokatury

Po tej krótkiej charakterystyce zawodu adwokata chciałbym przejść do przedstawienia podstawowych reform adwokatury japońskiej, kładąc nacisk w szczególności na te rozwiązania, które z punktu widzenia współczesnych problemów polskiej adwokatury wydają się szczególnie interesujące.

2.1. NABÓR DO ADWOKATURY

Nabór do adwokatury, podobnie jak w Polsce, również w Japonii stanowi przedmiot dyskusji nie tylko wewnątrz korporacyjnej.

Problem naboru do zawodu ściśle związany jest z treścią i formą uniwersyteckiej edukacji prawniczej, której poziom wedle wielu opinii pozostawia sporo do życzenia. Jak podkreślają krytycy, podstawową trudnością jest dysproporcja między programem i sposobem

⁶ Patrz szerzej: C. F. Goodman, *The Rule of Law in Japan*, Kluwer Int. The Hague, London, New York 2002, s. 137.

⁷ *Ibidem*, s. 137–140.

nauczania w szkołach prawniczych a kwalifikacjami, które wymagane są na egzaminie adwokackim.

W 2001 r. Japońska Federacja Związków Adwokackich dokonała analizy powyższego problemu, której efektem był sporządzony raport zatytułowany „Points as Issue”. Podstawowym zaleceniem Raportu była zmiana sposobu kształcenia studentów prawa oraz zmiana sposobu naboru do zawodu. W oparciu o Raport Federacji, Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało własny program reformy, łącząc reformę uniwersyteckiej edukacji prawniczej z reformą naboru do zawodu. Efektem podjętych reform było utworzenie 1 kwietnia 2004 r. szkół prawa. Szkoły te działają w ramach istniejących wydziałów prawa. Studia trwają trzy lata bądź dwa dla tych studentów, którzy wcześniej uzyskali stopień licencjata w zakresie prawa (*bachelor in law*). Podstawowe zadanie, jakie postawiono przed szkołami prawa, to przygotowanie studentów do egzaminu adwokackiego. Z tego m.in. powodu szczególnie nacisk w szkołach prawa kładzie się na rozwijanie praktycznych umiejętności prawniczych. Temu celowi, oprócz zwiększenia liczby warsztatów i ćwiczeń kosztem wykładów, służyć ma zatrudnianie w szkołach prawa praktyków – sędziów, adwokatów oraz prokuratorów⁸.

Jeśli zaś chodzi o reformę naboru do adwokatury, podstawową zmianą jest przeniesienie ciężaru organizacji naboru do zawodu na szkoły prawa. Procedura naboru jest dość skomplikowana i przedstawia się następująco: po ukończeniu szkół prawa kandydaci przystępują do państwowego egzaminu adwokackiego. Nazwa egzaminu jest nieco myląca, bowiem przystępują do niego wszyscy, bez wyraźnego określania profilu zawodu (*ShihoShaken*). Egzaminy przeprowadzane są przez szkoły prawa i nadzorowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz Japońską Federację Związków Adwokackich, której przedstawiciele zasiadają w komisjach egzaminacyjnych. Egzamin ten jest niezwykle trudny, co sprawia, że z tysięcy kandydatów, którzy rokrocznie przystępują do egzaminu, tylko około tysiącu udaje się go zdać⁹. Osoby, które pomyślnie przebrnęły przez sito egzaminacyjne, obowiązkowo podejmują dalsze studia w Instytucie do Spraw Badań i Praktyki Prawnicy działającym przy Sądzie Najwyższym Japonii. Studia, biorąc pod uwagę ich program kształcenia, położenie nacisku na praktyczną stronę wykonywania zawodu prawnika, przypominają aplikację sędziowską i adwokacką w Polsce. Nauka w Instytucie trwa rok i kończy się egzaminem. Po zdaniu egzaminu końcowego studenci mają możliwość wyboru zawodu prawniczego, z tym że w przypadku wyboru zawodu sędziego i prokuratora wybór ten musi uzyskać akceptację Ministra Sprawiedliwości¹⁰.

Reformie studiów prawniczych, jak i naboru do zawodu towarzyszyła reforma studiów w Instytucie Badań i Praktyki Prawnicy. Reforma ta polega przede wszystkim na skróceniu cyklu kształcenia prawniczego z dwóch lat do jednego roku, co pozwala w okresie dwuletnim podwoić liczbę absolwentów. Jak zatem widać, powodzenie reformy naboru do zawodu w ogromnym stopniu uzależnione jest od zmiany profilu kształcenia w nowo utworzonych szkołach prawa.

Przyczyn przeprowadzenia powyższych reform jest wiele. Wymienię te najważniejsze.

⁸ *Ibidem*, s. 141.

⁹ Studenci, którzy nie zdali egzaminu adwokackiego, nazywani są roninami – samurajami, którzy stracili swych panów, patrz: E. F. Vogel, *Japan as No. 1 – Lessons for America*, New York 1979, s. 166.

¹⁰ Patrz szerzej na ten temat: A. Czachowska, *Droga do adwokatury japońskiej*, „Palestra” 2002, Nr 11–12.

Po pierwsze, istniała dysproporcja między poziomem uniwersyteckiej edukacji prawniczej a stopniem trudności egzaminu adwokackiego. Reforma uniwersyteckiej edukacji prawniczej ma tę dysproporcję zniwelować. Na marginesie warto zauważyć, iż ten właśnie stan rzeczy powodował społecznie niekorzystne zjawisko tworzenia niezliczonych prywatnych szkół przygotowujących absolwentów wydziałów prawa do egzaminu adwokackiego (*yuku schools*).

Po drugie, *management* japoński, wobec globalizacji handlu międzynarodowego, domagał się zmiany kształcenia prawniczego, postulując zwiększenie nauczania praktycznych umiejętności negocjacyjnych, rozwiązywania konfliktów oraz zmian postawy prawników w kontaktach z klientami.

Po trzecie, w Japonii występował i występuje nadal dramatyczny brak dostępu obywateli do pomocy prawnej. Przy 130-milionowej populacji, w Japonii praktykuje tylko 20 tys. adwokatów, przy czym połowa z nich swe kancelarie ma w Tokio. Rząd japoński reformując system kształcenia oraz system naboru do zawodu adwokata ma nadzieję, iż liczba osób nabywających uprawnienia adwokackie każdego roku będzie rosła, z 1000 w 2004 r. do 3000 osób w 2010 roku, co pozwoli przynajmniej w jakimś zakresie rozwiązać problem dostępu obywateli do pomocy prawnej¹¹.

2.2. KOMERCJALIZACJA I LIBERALIZACJA USŁUG PRAWNICZYCH

Narastający proces globalizacji interesów japońskich, uczestnictwo w organizacjach międzynarodowych, napływ kapitału zagranicznego sprawił, iż nakazem chwili stało się otwarcie rynku usług prawniczych na zagraniczne firmy prawnicze. Rząd Japonii stara się tej potrzebie zadośćuczynić, aczkolwiek wobec oporu części środowiska adwokackiego proces ten jest bardzo powolny. Mamy zatem do czynienia w Japonii z jednej strony z procesem liberalizacji rynku usług prawniczych, z drugiej zaś strony z działaniami chroniącymi tenże rynek. Pierwszą zmianą liberalizującą rynek usług prawniczych była ustawa z 1987 roku zezwalająca firmom zagranicznym (*gaiben*) na świadczenie usług prawniczych. Jednocześnie jednak wprowadzała istotne ograniczenia. Wprowadzono bowiem przepis, *nota bene* po wyraźnych naciskach ze strony Japońskiej Federacji Związków Adwokackich, na podstawie którego prawnicy-cudzoziemcy, którzy przebywając w Japonii nabyli już doświadczenia i wiedzę, aby świadczyć pomoc prawną, musieli posiadać pięcioletnią praktykę adwokacką w swoim macierzystym kraju. Ze względu na to ograniczenie zagraniczne firmy prawnicze prowadziły sprawy japońskich podmiotów w kraju swej siedziby, wysyłając prawników do Japonii tylko wtedy, gdy było to niezbędne, bądź też świadczyły pomoc prawną tym podmiotom japońskim, których interesy miały charakter międzynarodowy.

Ponieważ ograniczenie to w dużym stopniu krępowało możliwości rozwoju japońskich przedsiębiorstw, w nowelizacji z 1994 roku wprowadzono przepis zezwalający firmom zagranicznym na tworzenie *joint venture* z japońskimi *bengoshi* (*Tokutei Kyoto Jigyō*). Jednak i to rozwiązanie okazało się niewystarczające. W 2001 roku miała miejsce następna nowelizacja ustawy regulującej rynek usług prawniczych, na mocy której zagraniczne firmy prawnicze mogą otwierać w Japonii swoje oddziały. Niestety i tutaj protekcyjnistyczna polityka Japonii dała o sobie znać. Jednocześnie bowiem wprowadzono przepis, który ograniczał

¹¹ *Ibidem*; patrz także: Yukio Yanagida, *A New Paradigm for Japanese Legal Education – in the Light of the Legal Education at Harvard Law School*, „Asian-Pacific Law&Policy Journal”, vol.18, 2000.

zagranicznym firmom prawniczym świadczenie usług w Japonii tylko do tego rodzaju usług, które świadczą w swym kraju macierzystym. Innym ograniczeniem jest zakaz otwierania więcej niż jednego oddziału, co sprawia, że zdecydowana większość oddziałów znajduje się w Tokio. Ponadto wprowadzono wymóg zatrudnienia adwokata japońskiego. Niektóre zagraniczne firmy prawnicze, unikając tego obostrzenia, zatrudniały prawników z podwójnym obywatelstwem, ale oczywiście takie podejście nie rozwiązuje sprawy kompleksowo. Oczywiście firmy, które nie zatrudniają adwokata japońskiego, zlecają wykonanie czynności zawodowych adwokatowi japońskiemu, ale wtedy pracuje on pod swym nazwiskiem i nie jest pracownikiem firmy. Niezależnie jednak od wyżej wspomnianych obostrzeń, dominującym trendem w polityce państwa jest coraz szersze otwieranie rynku usług prawniczych na wielkie, międzynarodowe korporacje prawnicze¹².

2.3. DOSTĘP DO POMOCY PRAWNEJ

W Japonii istnieją dwie drogi dostępu do pomocy prawnej: adwokat z urzędu i z wyboru. Podstawowym warunkiem przyznania adwokata z urzędu jest sytuacja finansowa wnioskującego oraz perspektywa osiągnięcia sukcesu w sprawie. Jednakże wobec powszechnej praktyki sądów niesprawdzania dochodów osoby wnoszącej o przyznanie obrony z urzędu prawie wszyscy, którzy wnioskuje o przyznanie obrońcy z urzędu, taką pomoc uzyskują. Jak się łatwo domyśleć, taki stan rzeczy wywołał wiele niekorzystnych zjawisk, m.in. spowodował wzrost liczby adwokatów z urzędu, których wynagrodzenie w opinii wielu adwokatów jest nieadekwatne w stosunku do poniesionego nakładu pracy. Dlatego powołanie na adwokata z urzędu traktuje się jako przykry i niechciany obowiązek¹³.

Zjawisko to stało się przedmiotem dyskusji wewnątrz korporacyjnej, w efekcie której przyjęto zasadę, iż sprawy z urzędu będą rozdzielane równo pośród adwokatów należących do poszczególnych regionalnych związków adwokackich. Niestety rzeczywista dystrybucja spraw z urzędu odbiega od założeń przyjętych przez korporacje i różni się w zależności od ogólnej sytuacji prawników w danym regionie. I tak np. w Tokio tylko niewielka liczba adwokatów występuje przed sądami w charakterze adwokatów z urzędu. Zazwyczaj są to młodzi adwokaci, którzy w ten sposób nabywają doświadczenie w pracy, bądź adwokaci bliscy emerytury¹⁴.

Problemy te spowodowały, iż Federacja Japońska wprowadziła nową instytucję pomocy prawnej, a mianowicie obowiązkowego prawnika (*duty lawyer*). Podstawową ideą obowiązkowego prawnika jest prawo do skorzystania z jednorazowej bezpłatnej pomocy prawnej. Podejrzany przy pierwszym, merytorycznym spotkaniu z obrońcą może zadecydować o dalszym prowadzeniu sprawy przez adwokata bądź też zrezygnować z jego usług. Jeżeli

¹² Patrz szerzej: C. F. Goodman..., s. 141–143.

¹³ Patrz: Setsuo Miyazawa, *Introduction: An Unbalanced Adversary System – Issues, Policies, and Practice. Japan in Context and in Comparative Perspective* (w:) M. M. Feeley, S. Miyazawa, (red.), *The Japanese Adversary System in Context. Controversies and Comparisons*, Palgrave MacMillan, New York 2002, s. 1–10.

¹⁴ Patrz: M. Murayama, *The Japanese Adversary System in Context* (w:) M. M. Feeley, S. Miyazawa (red.), *The Japanese Adversary system in Context. Controversies and Comparisons*, Palgrave MacMillan, New York 2002, s. 46.

chciałby nadal korzystać z pomocy prawnej, ale nie jest w stanie podolać kosztom wynajęcia obrońcy, może wnieść do sądu wnioszek o przyznanie adwokata z urzędu¹⁵.

2.4. TRANSPARENTNOŚĆ POSTĘPOWANIA DYSCYPLINARNEGO

Postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem wewnątrz korporacyjnym. Każdy, kto uważa, iż adwokat naruszył kodeks etyki adwokackiej, a w szczególności naruszył zaufanie publiczne do korporacji adwokackiej bądź też swym zachowaniem w prywatnym życiu uwłacza godności zawodu adwokackiego, może wnieść skargę na adwokata do odpowiedniego regionalnego związku adwokackiego. Regionalny związek adwokacki jest zobowiązany do przekazania skargi do Komitetu Dyscyplinarnego (*the Discipline Maintenance Committee*), który decyduje co do zasadności skargi. Jeżeli Komitet uznaje zasadność skargi, nakazuje wniesienie przez regionalny związek adwokacki formalnego oskarżenia adwokata o naruszenie norm etyki adwokackiej do Odwoławczego Komitetu Dyscyplinarnego (*the Disciplinary Actions Committee*)¹⁶. Komitet ten decyduje o rodzaju i wysokości kary. Komitet Dyscyplinarny może nałożyć 4 rodzaje kar: wydalenie z korporacji łącznie z zakazem prowadzenia praktyki oraz utratą kwalifikacji zawodowych; wydalenie z korporacji łącznie z zakazem prowadzenia praktyki, ale bez utraty kwalifikacji; zawieszenie w wykonywaniu czynności zawodowych do dwóch lat; naganą bez zakazu prowadzenia praktyki.

Powyższa procedura dyscyplinarna spotkała się z krytyką, która w szczególności dotyczyła braku transparentności i efektywności postępowania. W odpowiedzi na te zarzuty w 2003 roku wprowadzono trzy zmiany do ustawy prawo o adwokaturze. Po pierwsze: do składu komitetów dyscyplinarnych (*the Disciplinary Maintenance Committee*) działających przy regionalnych związkach adwokackich dokooptowano sędziów, prokuratorów oraz inne osoby legitymujące się wiedzą prawniczą i doświadczeniem życiowym. Po drugie utworzono nowy organ: Zespół ds. Rozstrzygania Zażaleń (*Complainant's Grievance Panel*), składający się z 11 osób, które nie są prawnikami. Podstawową kompetencją tego organu jest rozpatrywanie zażaleń na decyzje Komitetu Dyscyplinarnego odrzucającego skargę o naruszenie przez adwokata norm etyki zawodowej. Organ ten większością dwóch trzecich głosów może nakazać wniesienie formalnego oskarżenia do Odwoławczego Komitetu Dyscyplinarnego. Po trzecie, Federacja musi umieszczać informacje o każdym toczącym się postępowaniu dyscyplinarnym w urzędowym dzienniku publikacyjnym, a także w miesięczniku adwokatury *Jiyu to Seigi*. Poprawki te weszły w życie 1 kwietnia 2004 roku¹⁷.

4. Reformy i ich społeczne konsekwencje

Wszystkie cztery wyżej wspomniane reformy, oprócz oczywistych konsekwencji dla organizacji i funkcjonowania adwokatury, prowadzić mogą do zmian znacznie głębszych, a mianowicie do zmiany statusu społecznego adwokatów w Japonii. Należy bowiem przy-

¹⁵ *Ibidem*, s. 47–48.

¹⁶ W skład Komitetu Dyscyplinarnego obok adwokatów wchodzi również sędziowie i prokuratorzy.

¹⁷ Strona internetowa Japońskiej Federacji Związków Adwokackich <http://www.nichibenren.org.jp>.

pomnieć, iż podstawowym celem wprowadzenia wspomnianych reform było zwiększenie dostępu obywateli japońskich do pomocy prawnej. Mając jednak w pamięci doświadczenia amerykańskie, wśród adwokatów japońskich narasta obawa, iż zwiększenie dostępu do pomocy prawnej spowoduje zmianę odbioru społecznego adwokatury. Obawa ta jest o tyle zasadna, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, iż obowiązują w adwokaturze japońskiej wewnątrz korporacyjne reguły postępowania, które w sposób szczególny wyznaczają wysoki status społeczny tej korporacji, zaś przeprowadzane reformy w opinii adwokatów mogą status ten nadwerężyć. Wysoki status społeczny adwokatów wynika nie tylko z przyjętych wewnętrznych regulacji korporacyjnych, ale w ogromnej mierze jego źródłem są głęboko zakorzenione w filozofii konfucjańskiej normy regulujące funkcjonowanie człowieka w grupie. Do najważniejszych z nich należą: nakaz dążenia do harmonii społecznej, okazywanie szacunku przełożonym, zachowanie homogeniczności społecznej, kierowanie się interesem grupowym oraz szanowanie czasu¹⁸.

Wpływ powyższych norm na status społeczny adwokatów japońskich jest szeroki, dlatego tylko na trzy zjawiska chciałbym zwrócić uwagę: niechęć Japończyków do rozstrzygania sporów na drodze sądowej, pasywność adwokatów w postępowaniu sądowym oraz niechęć do korzystania z pomocy prawnej w negocjacjach handlowych.

a. Niechęć Japończyków do rozstrzygania sporów na drodze sądowej wynika z przekonania, iż rozstrzyganie sporów przed sądem rujnuje harmonię społeczną, a w środowiskach wiejskich postrzegane jest nawet jako postępowanie hańbiące. Towarzyszy temu przekonaniu duża potrzeba przynależności do grupy oraz poszukiwanie kompromisu społecznego. Rozstrzyganie sporów przed sądem osiągnięcie tego kompromisu czyni prawie niemożliwym. Dlatego Japończycy preferują rozstrzyganie sporów na drodze mediacji, koncyliacji czy ugody, aniżeli na drodze postępowania sądowego¹⁹.

b. Pasywność adwokatów w postępowaniu sądowym w dużym stopniu wynika z przekonania, iż aktywna postawa nie pomaga obronie, a wręcz przeciwnie – stanowi dodatkowe utrudnienie. Co więcej, badania pokazują, iż w sytuacji, gdy oskarżony bądź jego obrońca nie okazują woli współpracy i nastawiają się aktywnie w procesie, spotykają się z niechęcią tak ze strony sądu, jak i prokuratury. Taka postawa wynika z przyjętej zasady współpracy między prokuratorem, sądem i obrońcą w postępowaniu karnym. Zasada ta wyznacza szczególną relację adwokat–sąd, opartą na szacunku i lojalności adwokata wobec władzy państwa reprezentowanej przez sąd²⁰.

c. Dążenie do harmonii społecznej i eliminowanie różnic szczególnie uwidacznia się w niechęci Japończyków do korzystania z pomocy adwokatów w negocjacjach handlowych.

¹⁸ Patrz: A. Dal Pont, *The Social Status of the Legal Profession in Japan and United States: A Structural and Cultural Analysis*, „University of Detroit Mercy Law Review” 1995, nr 291, s. 72.

¹⁹ Takie rozwiązanie ma również swoje uzasadnienie finansowe. Wynagrodzenie adwokata składa się z dwóch części: stałej opłaty początkowej „retainer fee”, kalkulowanej jako pewien procent od całości wartości sporu, i opłaty końcowej obliczanej po uwzględnieniu rezultatu zakończonej sprawy. Opłatę początkową adwokaci otrzymują niezależnie od wyniku sprawy. Dlatego mając na uwadze powyższe względy, rozwiązywanie sporów przez mediacje, a nie na sali sądowej, jest korzystniejsze, nie mówiąc o tym, iż pozostaje w zgodzie ze społecznym oczekiwaniem co do sposobów rozstrzygania sporów.

²⁰ Jak niektórzy argumentują, tego rodzaju relacje są przejawem konfucjańskiej zasady lojalności wobec przełożonego i państwa; ogólnie na ten temat, patrz: A. Dal Pont, *The Social Status...*, s. 74.

Korzystanie z pomocy adwokatów uważane jest za nie do pogodzenia z etyką biznesu, zgodnie z którą negocjacje handlowe powinny być oparte na zaufaniu i budowaniu wspólnego stanowiska stron. Uczestnictwo prawnika w negocjacjach handlowych może oznaczać, iż strona, która od początku negocjacji posiłkuje się prawnikiem, nie chce budować wspólnego stanowiska, czy też nie dąży do kompromisu, lecz nastawia się konfrontacyjnie. Z tych to powodów obecność prawników w negocjacjach handlowych jest wyjątkowa i ma miejsce tylko w końcowej fazie negocjacji, wtedy gdy dochodzi do etapu sporządzenia umowy, której treść została wcześniej uzgodniona między stronami.

Co więcej, nawet gdy dochodzi w negocjacjach handlowych do otwartych konfliktów, obecność prawników nie jest mile widziana, chyba że różnice stanowisk są na tyle poważne, że strony decydują się na rozstrzygnięcie sporu przed sądem. Jeżeli jednak zawłość sprawy wymaga obecności przy negocjacjach prawnika, wyraźnie podkreśla się, że jego obecność wynika ze stopnia skomplikowania sprawy, zaś stanowisko adwokata jest wyrazem interesów klienta. Również wszelkie oznaki zniecierpliwienia czy niezadowolenia nie są wskazane; przy stole negocjacyjnym obowiązuje zasada dążenia do kompromisu i wykazywania jedności myśli i poglądów²¹.

5. Zakończenie

Współczesne problemy wykonywania zawodu adwokata, tak charakterystyczne dla europejskich czy amerykańskich korporacji adwokackich, nie omijają również Japonii. Należy jednak podkreślić, iż adwokaci japońscy wciąż cieszą się bardzo wysokim uznaniem i prestiżem społecznym. W przeprowadzanych badaniach socjologicznych postrzegani są przez społeczeństwo jako grupa zawodowa, która dobrze służy dobru publicznemu. Te same badania socjologiczne dowodzą jednak, iż status społeczny adwokatów jest tym wyższy, im ich aktywność w japońskim społeczeństwie mniejsza²². Wyniki tych badań pozostają w zgodzie z szerszym spojrzeniem Japończyków na pozycję człowieka w grupie, opartą, jak wspomniałem, na założeniach filozofii konfucjańskiej. Można zatem przypuszczać, iż ostatnio przeprowadzane reformy, narzucające zmiany w systemie pomocy prawnej, zwiększające liczbę adwokatów, liberalizujące rynek usług prawniczych oraz wprowadzające zewnętrzną kontrolę postępowania dyscyplinarnego, spowodują również zmianę społecznego postrzegania adwokatury i erozję jej wysokiego statusu społecznego.

²¹ Patrz: M. Kawashima, *The Legal Conscience of Contract in Japan*, *Law in Japan* nr 1, 1974. s. 7; a także: H. Wagatsuma, A. Rosett, *Cultural Attitudes Towards Contract Law: Japan and the United States Compared*, 2 UCLA Pac. Basin L.J 1983, nr 69, s. 76.

²² Patrz: A. Dal Pont, *The Social Status of the Legal Profession in Japan...*, s. 73.